

[บทที่ 3]

**เปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความตระหนักรู้
อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชน
ในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทย
กับการประเมินผลกระทบ
ด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA)**

**Comparing the Awareness Leading to Public
Participation in Strategic Environmental
Assessment (SEA) in Japan and Thailand**

ซูไฮลี ยามา¹ * อุ่นเรือน เล็กน้อย²

Suhailee Yama¹ * and Unruan Leknoi²

รับบทความ 15 กรกฎาคม 2565
แก้ไขบทความ 2 มิถุนายน 2566
ตอบรับบทความ 16 มิถุนายน 2566

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Student in graduate, Program in Human and social Development, Chulalongkorn University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Assistant professor, Chulalongkorn University Social Research Institute (CUSRI)

* Corresponding author, e-mail: 6480116620@student.chula.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความตระหนักรู้อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยกับการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารทุติยภูมิภายใต้แนวคิดการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ แนวคิดความตระหนักรู้ และแนวคิดการมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความตระหนักรู้อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทย มีความแตกต่างกันหลายปัจจัย คือ 1) รูปแบบการดำเนินและการบริหารจัดการของภาครัฐอันเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมและเกิดความตระหนักรู้ 2) ประเทศญี่ปุ่นมีประสบการณ์ มีพื้นฐานความรู้และเข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมจริง ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมสูง และประเทศไทยยังขาดองค์ความรู้ที่รัฐบาลไม่ได้เข้ามาส่งเสริมและให้การสนับสนุนอย่างเต็มความสามารถ ส่งผลให้เกิดขาดความร่วมมือในขั้นตอนกระบวนการประเมิน (SEA) 3) ปัจจัยแวดล้อมและจิตสำนึก พบว่าคนในประเทศญี่ปุ่นมีจิตสำนึกในความเป็นจิตสาธารณะ ส่งผลให้เกิดความตระหนักรู้และการพัฒนาประเทศด้วยเช่นกัน สำหรับประชาชนในประเทศไทยไม่ได้ถูกขับเคลื่อนในการส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของสาธารณะประโยชน์เท่ากับประเทศญี่ปุ่น จึงส่งผลให้ขาดความร่วมมือในหลายโครงการต่าง ๆ ที่ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง และรัฐบาลควรเข้ามาส่งเสริมในการให้ความรู้แก่ภาคประชาชนเพื่อที่จะได้มีความรู้ความเข้าใจและเข้ามามีส่วนร่วมต่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA)

คำสำคัญ : ความตระหนักรู้ การมีส่วนร่วม การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA)

Abstract

The aim of this study was to compare the levels of awareness and public participation in Japan and Thailand concerning Strategic Environmental Assessment (SEA). The study employed documentary analysis within the conceptual framework of SEA, knowledge awareness, and participatory approaches. The findings highlighted several contrasting factors that influenced public participation in the two countries. Firstly, the government structures and management practices significantly impacted the extent of involvement and knowledge awareness. Secondly, Japan exhibited greater experience, knowledge, and comprehension of environmental issues, thus leading to a higher degree of participatory processes. Conversely, Thailand lacked the necessary knowledge, infrastructure, and sufficient government support to effectively promote and facilitate participation, consequently resulting in a lack of collaboration in SEA initiatives. Lastly, environmental factors and civic consciousness came into play, as the Japanese population demonstrated a stronger sense of public awareness, therefore leading to heightened awareness and national development. In contrast, the Thai population had not been sufficiently motivated to recognize the significance of public interest at the same level as Japan, which resulted in limited collaboration in various projects involving the public. To enhance public understanding and involvement in the SEA process, the government should actively promote the dissemination of knowledge among the public.

Keywords: awareness, participation, Strategic Environmental Assessment.

บทนำ

แผนการพัฒนาประเทศในระดับนโยบาย แผน และแผนงาน ตลอดจนการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ระดับประเทศในปัจจุบัน เกิดจากที่รัฐบาลพยายามมุ่งเน้นที่จะวางแผนสร้างโครงการต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ และให้เกิดความเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ โดยการพัฒนาที่เกิดขึ้นต้องสอดคล้องกับการพัฒนาที่ไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคนในประเทศ รวมไปถึงการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่ ของโครงการที่จะพัฒนาด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่สร้างมูลค่าให้กับประเทศอย่างมหาศาล หรือโครงการที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและประโยชน์ในการใช้สอยของคนในประเทศ ซึ่งโครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนเป็นโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในการร่วมออกแบบ และร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งการนำมาปรับใช้และออกแบบการดำเนินงาน แผนงาน รวมไปถึงนโยบายด้านการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น จะต้องสามารถคาดการณ์และศึกษาผลกระทบร่วมกัน ระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน อันนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งและการลดผลกระทบในระยะยาวที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ (สุทิน อยู่ทิน, 2562)

ปัจจุบันการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการแสดงความคิดเห็น หรือชี้แนะเกี่ยวกับโครงการขนาดใหญ่ในระดับนโยบายนั้น นับว่ามีความสำคัญในฐานะเป็นพลเมืองหรือเป็นผู้มีสิทธิในการออกความคิดเห็นร่วมกับภาครัฐ ซึ่งมีหลายประเทศที่ให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ก่อนที่จะดำเนินการด้านนโยบายหรือโครงการต่าง ๆ ที่จะสร้างขึ้นมา เนื่องจากประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการพัฒนาโดยตรง โดยการดำเนินงานเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา คือ รัฐบาลได้มีการนำเครื่องมือการประเมินในระดับนโยบายมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของคนในประเทศ ซึ่งเครื่องมือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับยุทธศาสตร์ (SEA) เป็นเครื่องมืออีกรูปแบบในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมขนาดใหญ่ และได้มี

การยอมรับจากรัฐบาลในหลายประเทศ รวมไปถึงการนำมาปรับใช้ในโครงการขนาดใหญ่ ในระดับยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ เครื่องมือนี้นี้ได้มีการกำหนดเงื่อนไข ให้ประชาชนได้เป็นผู้มีส่วนในการตัดสินใจร่วมกับภาครัฐ ในการชี้แนะช่องทางการพัฒนา ในพื้นที่ เพื่อที่จะสามารถคาดการณ์ได้ว่าโครงการที่จะเกิดขึ้นควรที่จะพัฒนาในทิศทาง หรือรูปแบบใด (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554)

การเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนา นับเป็น สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมในการตัดสินใจในการกำหนดทิศทางร่วมกับภาครัฐได้ ซึ่งมีปัจจัยต่าง ๆ ที่จะทำให้ภาคประชาชนได้ตระหนักรู้และเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมของในโครงการที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น ปัจจัยด้านจิตสำนึกสาธารณะร่วมกัน ปัจจัยด้านวัฒนธรรมแวดล้อม ปัจจัยด้านกฎหมายและการให้สิทธิแสดงความคิดเห็น ของประชาชนในประเทศต่อโครงการต่าง ๆ ตั้งแต่โครงการขนาดเล็กไปจนถึงโครงการ ขนาดใหญ่ระดับประเทศ และรวมไปถึงปัจจัยทางด้านประสบการณ์จากภัยพิบัติต่าง ๆ (กิจฐเขต ไกรवास, 2559)

ประเทศญี่ปุ่นซึ่งถือเป็นประเทศต้นแบบด้านการพัฒนา โดยประชาชน ในประเทศตระหนักรู้ถึงคุณค่าด้านการพัฒนาเป็นอย่างดี อันนำไปสู่การจัดการ อย่างเป็นระบบและประสบความสำเร็จในระดับสูง โดยการพัฒนาที่เกิดขึ้นของประเทศ ญี่ปุ่น ซึ่งหมายถึงการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางด้านทรัพยากรบุคคล ในประเทศให้มีความรู้และสามารถ และการมีวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของคนญี่ปุ่น ที่เป็นปัจจัยหลักที่สามารถผลักดันให้เกิดการความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน ได้เป็นอย่างดี ซึ่งการบริหารจัดการของรัฐบาลประเทศญี่ปุ่น คือ ให้ความสำคัญ กับทุกหน่วยงานของสังคม ไม่ว่าจะเป็นการเน้นพัฒนาบุคคลในทุกระดับของหน่วยงาน และองค์กร ชุมชน รวมไปถึงสังคม ตลอดจนภาคประชาชนด้วยเช่นกัน ซึ่งสามารถทำให้ รับรู้ถึงกระบวนการการทำงานของภาครัฐได้ ไม่ว่าจะเป็นโครงการที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือโครงการที่กำลังดำเนินการ เพื่อให้มีการทราบข้อมูลอย่างรอบด้าน จากปัจจัยดังกล่าว

ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ภาคประชาชนในประเทศญี่ปุ่นเกิดความเชื่อมั่นในหน่วยงานภาครัฐและสามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานและแสดงความคิดเห็นต่อโครงการต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ (วิภาวี วรรณพงษ์, ม.ป.ป.)

สนธิ สมัครการ (2549) ได้ยกตัวอย่างประเด็นความร่วมมือที่มาจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศของญี่ปุ่น ซึ่งได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของคนในประเทศญี่ปุ่น มาจากปัจจัยในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านค่านิยม ตลอดจนวิธีการเลี้ยงดูและอบรมเด็กให้เติบโตและสร้างจิตสำนึกในการตระหนักถึงการพัฒนาสังคม ทั้งนี้เพื่อที่จะช่วยให้เด็กสามารถเติบโตและมีความเข้าใจ ตลอดจนสามารถเป็นพลเมืองที่จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมให้เกิดความยั่งยืนต่อไป โดยปัจจัยดังกล่าว ซึ่งกลายเป็นวัฒนธรรมร่วมของคนในประเทศญี่ปุ่น นอกจากนี้ ปัจจัยข้างต้นส่งผลให้ประชาชนในประเทศร่วมกันแสดงความคิดเห็นและสามารถออกแบบโครงการต่าง ๆ ร่วมกับภาครัฐในการพัฒนาได้ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่ง และเป็นเจ้าของร่วมในโครงการและการพัฒนาของรัฐบาล และประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นต่อโครงการต่าง ๆ ขนาดใหญ่ ตลอดจนส่งผลต่อทิศทางโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นจากโครงการของรัฐบาล ทั้งนี้ในการดำเนินภายใต้โครงการของรัฐบาลซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน เพื่อใช้ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับยุทธศาสตร์ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อให้โครงการสามารถดำเนินการต่อไปได้ (สนธิ สมัครการ, 2549, น.104)

สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่มีนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาหลายโครงการและประเทศไทย ซึ่งได้ให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาร่วมกับภาครัฐเช่นเดียวกับหลาย ๆ ประเทศ โดยโครงการขนาดใหญ่หรือนโยบายการพัฒนาระดับยุทธศาสตร์ของประเทศไทย รัฐบาลได้นำเครื่องมือการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ มาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินก่อนที่จะเริ่มดำเนินโครงการการพัฒนา เช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่น

ซึ่งเพื่อให้เป็นรูปแบบการพัฒนาที่เน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่อาศัยอยู่ในประเทศอย่างเท่าเทียม ตลอดจนความสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ เป็นสิ่งที่สามารถออกแบบจากความต้องการในการพัฒนาโดยคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จริง (สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร, 2563)

สำหรับประเทศไทยซึ่งมีความพยายามในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ให้มากที่สุด แต่กลับพบว่ามีความขัดแย้งต่าง ๆ ของประเทศไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การการพัฒนา รวมไปถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศ และทำให้ โครงการการพัฒนาของรัฐบาลไม่ประสบผลสำเร็จตามระเบียบเครื่องมือการประเมินผลกระทบ ไม่ว่าจะเป็นโครงการระดับท้องถิ่น หรือโครงการขนาดใหญ่ระดับยุทธศาสตร์ ซึ่งไม่ได้รับความร่วมมือจากภาคประชาชนได้อย่างเต็มรูปแบบ เช่น การมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลและการรับรู้แผนงานการพัฒนาของรัฐบาล ข้อจำกัดในแง่ของการไม่รับฟังเสียงส่วนน้อยของคนในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการพัฒนาโดยตรง รวมไปถึงกฎหมายในการคุ้มครองบุคคลที่ออกมาคัดค้านโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาล โดยจากปัจจัยข้างต้นซึ่งทำให้ประเทศไทยไม่มีเสถียรภาพในด้านการจัดการอย่างโปร่งใสและเป็นระบบ (วิรัช วิรัชนิการวรรณ, 2546)

จากประเด็นดังกล่าวผู้ศึกษาเห็นว่าในประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างประเทศญี่ปุ่น ซึ่งประชาชนมีความตระหนักรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนให้กับประเทศ และรัฐบาลในประเทศได้ให้ความสำคัญในการรับฟังเสียงของประชาชน ตลอดจนภาคประชาชนเองก็ให้ความร่วมมือกับภาครัฐ เพื่อที่จะสามารถวิเคราะห์เกี่ยวกับ แนวทางการสร้างโครงการต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้ สำหรับการดำเนินงานเกี่ยวกับโครงการพัฒนาของประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีการใช้รูปแบบการพัฒนา และใช้วิธีการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ โดยให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางได้เช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่น แต่กลับพบว่ามีความขัดแย้งหลายปัจจัยซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงการ

การพัฒนาของประเทศไทยไม่ประสบผลสำเร็จในด้านการจัดการ แต่ตรงกันข้ามกับประเทศญี่ปุ่นที่มีระบบการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี จนสามารถทำให้หลายโครงการบรรลุผลสำเร็จได้ ซึ่งจากประเด็นดังกล่าวสามารถทำให้ผู้ศึกษาสามารถนำข้อแตกต่างรวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการของรัฐมาเปรียบเทียบได้

นอกจากประเด็นดังกล่าวแล้ว ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับความตระหนักรู้ อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ในระดับยุทธศาสตร์ ซึ่งหมายถึงปัจจัยต่าง ๆ ในการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชนของสองประเทศ ไม่ว่าจะเป็นความตระหนักรู้ของภาคประชาชนในประเทศญี่ปุ่น และความตระหนักรู้ของภาคประชาชนในประเทศไทย อันนำไปสู่ความสำเร็จในด้านการบริหารจัดการต่อโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่ จนสามารถนำมาเปรียบเทียบให้เห็นถึงปัจจัย ของสองประเทศในด้านการพัฒนาที่จะสามารถทำให้บรรลุผลสำเร็จในโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้น รวมถึงปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดที่ทำให้โครงการมีอุปสรรคได้ ซึ่งถือว่ามีสำคัญในการพัฒนาเป็นอย่างมาก

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความตระหนักรู้อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยกับการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเปรียบเทียบความตระหนักรู้อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยกับการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ ผู้ศึกษาใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาอธิบายได้ ดังนี้

1. แนวคิดการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environment Assessment : SEA) คือกระบวนการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนในด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการประเมินเพื่อศึกษาคาดการณ์ผลกระทบที่มาจากการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ และให้เกิดความโปร่งใสอย่างมีประสิทธิภาพในการทำนโยบาย แผน และแผนงาน โดยกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์เน้นให้ความสำคัญกับการประเมินด้านอื่น ๆ ควบคู่กัน เช่น ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ทั้งนี้ หลักการสำคัญของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ และกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน เพื่อที่จะช่วยดำเนินการตรวจสอบและให้เกิดความโปร่งใสในกระบวนการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554, น.2-6)

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์เป็นการประเมินผลที่อาจจะส่งต่อด้านสิ่งแวดล้อม โดยจะต้องมีการศึกษาและประเมินผลก่อนที่จะกำหนดนโยบาย แผน และแผนการพัฒนา อย่างไรก็ตามหากกล่าวถึงโครงการในระดับยุทธศาสตร์ ซึ่งถือเป็นโครงการขนาดใหญ่ ดังนั้นหลักการดำเนินการที่สำคัญ คือ จำเป็นที่จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ ซึ่งภาคประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วม จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ความรู้ความเข้าใจถึงกระบวนการและขั้นตอนการทำงาน ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชนถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการประเมิน เนื่องจากภาคประชาชนจะร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อนำข้อคิดเห็นดังกล่าวไปปรับปรุงแก้ไข และกำหนดทิศทางให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ไม่สร้างผลกระทบในระยะยาว (น้ำฝน ลิ้มปเจต, 2561, น. 80)

Kenichiro et al. (2019) อธิบายถึงเครื่องมือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ในประเทศญี่ปุ่น จะใช้ในการประเมินโครงการขนาดใหญ่ โดยจะมี

ขั้นตอนกระบวนการ คือ 1) การพัฒนาเครื่องมือในการประเมิน 2) ดำเนินการขอใบอนุญาตตามข้อกำหนด 3) กำหนดระยะในการดำเนินงานที่ชัดเจนของแต่ละโครงการ ทั้งนี้แผนการดำเนินงานของโครงการ ซึ่งจะให้ความสำคัญจากพิจารณาข้อเสนอแนะของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การติดตาม ตรวจสอบก่อนการดำเนินโครงการไปจนถึงสิ้นสุดโครงการ รวมถึง การคาดการณ์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในระยะยาวทั้งในมิติทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เช่น ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพที่ส่งผลต่อคุณภาพการใช้ชีวิต หรือผลกระทบต่อระบบนิเวศในพื้นที่ เช่น ทำให้สิ่งมีชีวิตบางชนิดสูญพันธุ์ได้ ซึ่งโครงการภายใต้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่น เช่น การจัดการปัญหาก๊าซเรือนกระจก และการการจัดการปัญหาคาร์บอน ในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นโครงการที่จำเป็นจะต้องนำเครื่องมือผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์มาปรับใช้แทนการนำเครื่องมือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม EIA. เนื่องจากเป็นโครงการที่หลายภาคส่วนได้รับผลกระทบในหลายมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงสุขภาพ (Sachihiko, 2011; Lauri and Kalev, 2012; Kenichiro et al. 2019)

Uma et al. (2011) กล่าวถึงการใช้เครื่องมือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งจะมีระเบียบของการประเมินอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการนำมาประเมินกับโครงการขนาดใหญ่ในระดับประเทศหรือระดับภูมิภาค ทั้งนี้หน่วยงานที่รับผิดชอบจะดำเนินการพิจารณาตามขั้นตอนและกระบวนการ คือ 1) การสำรวจและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนและเกี่ยวข้องกับพื้นที่ 2) นำข้อมูลมาวิเคราะห์ถึงความเหมาะสม เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนา 3) จัดทำแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ อย่างไรก็ตามก็ตระหนักว่ากระบวนการตัดสินใจของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการพิจารณาโครงการพัฒนา หากประชาชนส่วนใหญ่มีการคัดค้าน ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินโครงการตามมา เนื่องจากประชาชนในพื้นที่

เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบโดยตรง เช่น การประเมินผลกระทบจากการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในแต่ละพื้นที่ การประเมินผลกระทบจากการสร้างหรือขยายพื้นที่ท่าอากาศยาน โครงการใช้ประโยชน์จากที่ดินในพื้นที่ต่าง ๆ โดยโครงการดังกล่าวจะส่งผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงปัญหาสุขภาพ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2563; สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร, 2563; สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2565)

ดังนั้นการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์เป็นการคาดการณ์ถึงผลกระทบก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการตามแผนยุทธศาสตร์ ภายใต้เครื่องมือการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกัน และเพื่อหาแนวทางในการลดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นในระยะยาว และมีผู้มีส่วนได้เสียจากโครงการเป็นวงกว้างหรือจำนวนมาก อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าการใช้เครื่องมือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม EIA. กับเครื่องมือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์มีความแตกต่างกันทั้งประเด็นของขนาดโครงการ จำนวนผู้ได้รับผลกระทบ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงสุขภาพ

2. แนวคิดความตระหนักรู้ (Awareness) ความตระหนักรู้เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการนึกคิดหรือเกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาในปัจจุบันส่งผลทำให้เกิดความเข้าใจ และสามารถประเมินผล เพื่อการรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิต (กุลวดี ราชภักดิ์, 2545)

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความตระหนักรู้ของปัจเจกบุคคล คือ 1) กระบวนการรับรู้ซึ่งเกิดจากวิเคราะห้ ไตร่ตรองข้อเท็จจริงของข้อมูลข่าวสาร จนเกิดเป็นความตระหนักรู้และพฤติกรรมในตัวปัจเจกบุคคลขึ้นมา 2) พื้นฐานทางความ دانองค้รู้ความเข้าใจที่เกิดจากประสบการณ์ การให้คุณค่าและความสำคัญ เช่นสิ่งเร้าและความสม่เสมอต่อการรับรู้

ที่พบเห็นจากสังคมแวดล้อมอันมีความเกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งเมื่อมีความรู้ความเข้าใจจะส่งผลต่อความตระหนักรู้ ในการปรับตัวเพื่อหาแนวทาง เพื่อเอาตัวรอดจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังนั้นจึงจะเห็นว่าความตระหนักรู้มีความสัมพันธ์ อย่างมีนัยกับประสบการณ์และการรับรู้ของปัจเจกบุคคล (ทะนงศักดิ์ ประสบกิตติคุณ, 2534, น. 22; พระทองมี แอมไธสง, 2561, น. 32)

Daniel and Toni (1982) ระบุถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดความตระหนักรู้ ซึ่งเกิดจาก มุมมอง และแนวคิดที่เกิดจากทัศนคติ โดยมาจากการอบรม เลี้ยงดูจากสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา รวมทั้งปัจจัยของสังคมแวดล้อม ที่บ่มเพาะการเรียนรู้ และ ประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับบุคคล ดังนั้นพฤติกรรมที่แตกต่างกันในปัจเจกบุคคล จึงมีความสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดต่อมุมมองและพฤติกรรม ที่ตามมา

ดังนั้นความตระหนักรู้สามารถกล่าวได้คือ เป็นปัจจัยที่สำคัญซึ่งมีความสัมพันธ์ กับพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล โดยเกิดจากการรับรู้ผ่านประสบการณ์ และเกิดความรู้สึก นึกคิดผ่านการไตร่ตรอง จนไปสู่ความตระหนักในบุคคลต่อสิ่งเร้าที่อยู่รอบตัว โดยองค์ความรู้ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกและนำไปสู่การสร้าง ระเบียบแบบแผนในตัวปัจเจกบุคคลตามมา เพื่อหาแนวทาง โอกาส และทางรอดให้ตนเอง มีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

3. แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) Bieke et al. (2015) กล่าวว่า เป็นกระบวนการเสริมสร้างอำนาจในการทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อใช้เป็น เครื่องมือในการสร้างปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับองค์ความรู้ของปัจเจกบุคคล ประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และผลกระทบที่ส่งผลต่อรูปแบบการดำรงชีวิต รวมถึง กระบวนการส่งเสริมความสำคัญจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในแต่ละพื้นที่ โดยปัจจัยดังกล่าว ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ส่งผลแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน

Roongkan and Weerapong (2017) กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วม คือ เป็นรูปแบบที่นำไปสู่เป้าประสงค์หรือเป้าหมายบางอย่างที่มีลักษณะการใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยใช้ กระบวนทัศน์แบบพึ่งพิงระหว่างปัจเจกบุคคลเป็นเครื่องมือในการพัฒนาให้เกิดความร่วมมือ ซึ่งจะใช้วิธีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่การสนทนาเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคล การสนทนาในระดับกลุ่ม และระดับองค์กร โดยกระบวนการดังกล่าว จะช่วยให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถแลกเปลี่ยนข้อเสนอ ทั้งข้อมูล ความรู้ และ ประสบการณ์ได้อย่างเท่าเทียมกัน อีกทั้งกระบวนการในการนำไปสู่การมีส่วนร่วมจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการโน้มน้าวใจในระยะแรก เพื่อสร้างทัศนคติและพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลให้เกิดความตระหนักอย่างแท้จริง

ดังนั้น การมีส่วนร่วมเป็นความร่วมมือที่เกิดจากการประสานการทำงานระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยคำนึงผลประโยชน์ที่ส่งผลต่อตนเอง และ ผลประโยชน์ของส่วนรวม ทั้งนี้ความสำคัญของการมีส่วนร่วม คือ ผลักดันการทำงานให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้เงื่อนไขของทรัพยากรบุคคล และ องค์ความรู้ ซึ่งมาจากความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในแต่ละบุคคล อีกทั้งกระบวนการทำงานที่ในลักษณะของส่วนรวมจะช่วยลดระยะเวลาให้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารทุติยภูมิ โดยศึกษาและ รวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ ตำราเรียน เอกสารที่มีความเกี่ยวข้อง บทความวิชาการ รวมไปถึงการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขต เนื้อหา คือ การเปรียบเทียบปัจจัยต่าง ๆ เช่น 1) ปัจจัยของภาคส่วนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการทำงาน 2) ปัจจัยเกี่ยวกับประสบการณ์และความพร้อมต่อการรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ของประชาชนในพื้นที่ 3) ปัจจัยทางด้านแนวคิด ค่านิยม และ จิตสาธารณะของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความตระหนักรู้อันนำไปสู่

การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยกับการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความตระหนักรู้อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยกับการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความตระหนักรู้ของภาคประชาชนในประเทศญี่ปุ่นกับการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA)

ประเทศญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนา โดยคำนึงถึงความยั่งยืนจากการพัฒนาควบคู่กัน ประเทศญี่ปุ่นได้ใช้รูปแบบการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์มาปรับใช้ในกระบวนการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ตั้งแต่โครงการขนาดเล็กไปจนถึงโครงการระดับยุทธศาสตร์ ซึ่งหากกล่าวถึงกระบวนการสำหรับประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในการประเมินร่วมกัน ดังนั้น หลักการสำคัญซึ่งส่งผลต่อการสร้างความตระหนักรู้อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศญี่ปุ่น มีปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

ปัจจัยแรก ปัจจัยด้านการทำงานของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน รวมถึงองค์กรต่าง ๆ ซึ่งมีรูปแบบการทำงานเชิงบูรณาการระหว่างกัน อย่างไรก็ดี การดำเนินโครงการการพัฒนาในระดับนโยบาย แผน และแผนงานของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งไม่ได้มีข้อกำหนดในการบังคับตามกฎหมายให้ทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ แต่ด้วยรัฐบาลของประเทศญี่ปุ่น ได้เล็งเห็นความสำคัญในการทำงานเชิงบูรณาการระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการเข้าร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาที่เกิดขึ้นของประเทศญี่ปุ่นนับว่าได้รับความสนใจจากคนในพื้นที่เป็นอย่างมาก โดยความคิดเห็นจากข้อเสนอของคนในพื้นที่

ได้รับการตอบสนองเพื่อมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการพัฒนาในระดับยุทธศาสตร์ ดังนั้น ภาคประชาชนได้ตระหนักรู้และเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างเต็มรูปแบบ (Dannie Victor, 2013, น.4)

ปัจจัยที่สอง ปัจจัยความเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของคนในพื้นที่ สืบเนื่องจากประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ประชาชนมีการเตรียมพร้อมสำหรับรับมือกับภัยพิบัติในหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ ประชาชนในพื้นที่มีความรู้ความเข้าใจถึงผลที่อาจจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินได้ในอนาคต อีกทั้ง ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะฝ่ายที่เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการ และส่งเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับการรับมือกับภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง จึงทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจถึงแนวทางในการรับมือ ด้วยปัจจัยข้างต้นส่งผลทำให้เกิดประชาชนในพื้นที่ที่มีความตระหนักรู้ต่อการรับมือ ดังนั้นในโครงการพัฒนาระดับยุทธศาสตร์ซึ่งหลายหน่วยงานได้เข้ามาส่งเสริมองค์ความรู้ความเข้าใจสำหรับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจริงจากโครงการพัฒนาให้แก่ประชาชนในพื้นที่ และนำไปสู่ผลสำเร็จของการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมจากการประเมินผลกระทบ (นรินุช ดำรงชัย, 2560, น.7)

อย่างไรก็ดี จากประสบการณ์ที่เกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ทำให้ประชาชนในประเทศญี่ปุ่นใช้หลักการ “จิโจะ เคียวโจะ โคโจะ” ซึ่งเป็นแนวคิดการการเอาตัวรอดจากภัยพิบัติ โดย “จิโจะ” เป็นการช่วยเหลือตนเองในการเอาตัวรอดจากสถานการณ์ที่มีอาจจะคาดการณ์ได้ โดยมีการเตรียมความพร้อมอย่างสม่ำเสมอ ต่อมาหลักการ “เคียวโจะ” เป็นหลักการช่วยเหลือกันและกัน หรือเป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในการเอาตัวรอดจากภัยพิบัติที่เกิดขึ้น โดยเป็นหลักการสร้างความร่วมมือเพื่อป้องกันเหตุการณ์ที่อาจจะสร้างความสูญเสียแก่เพื่อนมนุษย์ และทรัพย์สินของส่วนรวม และหลักการสุดท้าย คือ “โคโจะ” เป็นหลักการช่วยเหลือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหลักการดังกล่าวเริ่มจากการอบรมให้ความรู้ในการรับมือกับภัยพิบัติ ไปจนถึงการช่วยเหลือเมื่อประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

ในประเทศขึ้นมา ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สิ่งสำคัญในการรับมือสำหรับเอาตัวรอดของ คนในประเทศญี่ปุ่น คือ การรู้จักการให้คุณค่าต่อประสบการณ์เพื่อเอามาเรียนรู้ ในการรับมือในระดับบุคคล ไปจนถึงระดับการช่วยเหลือชุมชนและสังคม ซึ่งได้รับการ สนับสนุนจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างเต็มรูปแบบ (ชัยยะ ฤตินิยมวุฒิ, 2564)

ปัจจัยที่สาม ปัจจัยด้านแนวคิด ค่านิยม และการมีจิตสาธารณะ รวมถึง การขัดเกลาทางสังคม ที่ส่งผลต่อความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของ ประชาชนในประเทศญี่ปุ่น โดยการศึกษา (ยุพา คลังสุวรรณ และคณะ, ม.ป.ป., น. 91-94) ประวัติศาสตร์การสร้างชาติจากการแพ้สงคราม จึงทำการปฏิรูปประเทศ และมีการปมเพาะ ประชาชนในประเทศอย่างเคร่งครัด เพื่อสร้างจิตสำนึกของการเป็นชาตินิยม จึงเป็น สิ่งที่ปลูกฝังแนวคิด ทศนะคติของคนญี่ปุ่นตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ดี ในช่วง ยุคสมัยปัจจุบัน พบว่าประชาชนในประเทศญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วม ในด้านการจัดการภัยพิบัติและการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง สำหรับบทบาทของภาคประชาชนจะเป็นปัจจัยการขับเคลื่อนที่สำคัญ เพื่อให้เกิด การพัฒนาและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพในพื้นที่ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากโครงการต่าง ๆ โดยตรง

สำหรับเครื่องมือที่สำคัญ เช่น การเปิดเวทีสาธารณะในการรับฟังความคิดเห็น ของประชาชนก่อนที่จะเริ่มดำเนินโครงการ ประเทศญี่ปุ่นมีการใช้ เครื่องมือ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ในโครงการที่มีผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อม อีกทั้งมีการนำมาใช้ในการพัฒนานโยบายที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ในระดับประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนผังเมืองในเขตพื้นที่ซึ่งมีประชากรอาศัย อยู่เป็นจำนวนมาก หรือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ เช่น ในเขตพื้นที่ กรุงโตเกียว นครโอริซิมะ เกียวโต และพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งเป็นการสะท้อนกระบวนการจัดการ ในการให้ความสำคัญของรัฐบาลญี่ปุ่นต่อผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น และสามารถสะท้อน ถึงการตอบสนองในกระบวนการการมีส่วนร่วมของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่น

ต่อโครงการสาธารณะขนาดใหญ่ในประเทศ (Dennis & Agamuthu, 2014; อุ่นเรือน เล็กน้อย, 2564) ประเทศญี่ปุ่นได้คำนึงถึงการมีสิทธิและเสรีภาพต่อการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในการที่จะปกป้องชีวิต ทรัพย์สิน รวมถึงป้องกันกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม นับเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้ภาคประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจกำหนดแนวทางร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งทำให้ประชาชนเห็นคุณค่าและมีความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่น (นรินุช ดำรงชัย, 2560, น.10)

2. ความตระหนักของภาคประชาชนในประเทศไทยกับการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์

ประเทศไทยมีนโยบายการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งใช้กระบวนการประเมินผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมในระดับยุทธศาสตร์มาปรับใช้ก่อนที่จะดำเนินการนโยบายต่าง ๆ โดยจะมีการคำนึงถึง การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในเข้าเข้ามา มีบทบาทร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนและสามารถคาดการณ์ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชนมีปัจจัยต่าง ๆ รวมถึงข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้าน ที่สร้างความตระหนักรู้ให้เกิดการมีส่วนร่วมในภาคประชาชนในประเทศไทย (ชุมพล สานแดง และจำลอง โพธิ์บุญ, 2018, น. 95-96)

สำหรับปัจจัยแรก การบริหารจัดการของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นข้อจำกัดที่สำคัญ สืบเนื่องจากไม่มีข้อบังคับทางกฎหมายที่กำหนดอย่างชัดเจนต่อการดำเนินโครงการสำหรับประเทศไทย ส่งผลทำให้การประเมินผลกระทบไม่ได้ถูกขับเคลื่อนจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ก่อนที่จะมีการเริ่มดำเนินโครงการตามนโยบาย แผน และแผนงาน ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปิดโอกาสให้ประชาชน และผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา แต่ถึงอย่างไรก็ตามภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม ได้ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการ

พัฒนาอย่างมีส่วนร่วมตามหลักการการประเมินผลกระทบตามแนวทางการประเมินผลกระทบที่หลายประเทศดำเนินการปรับใช้ ดังนั้น หากพิจารณาบทบาทการดำเนินงานซึ่งถือเป็นข้อจำกัดในขั้นตอนและกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ พอสมควร อีกทั้งในกระบวนการประเมินผลกระทบ ประชาชนส่วนใหญ่ขาดองค์ความรู้และความเข้าใจในขั้นตอนและกระบวนการรวมถึงผลกระทบที่อาจจะส่งผลต่อคุณภาพการใช้ชีวิต อันนำไปสู่การขาดความสนใจและความตระหนักในการเข้ามามีส่วนร่วมต่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ โดยกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นบทบาทของหน่วยงานที่จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการพัฒนา (น้ำฝน ลิ้มปเจต, 2561, น.87)

สำหรับข้อจำกัดอีกประการ คือด้านการประเมินผลกระทบ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เพื่อรับฟังความคิดเห็น โดยประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยเห็นว่า กระบวนการเข้าร่วมรับฟังข้อเสนอของแต่ละโครงการ ส่งผลกระทบต่อเวลาในการประกอบอาชีพและทำมาหากิน เนื่องจากสถานะทางเศรษฐกิจของประชาชนในประเทศไทยค่อนข้างจะอยู่ในระดับที่ไม่พอเลี้ยงชีพ หรือทำงานเพื่อเลี้ยงชีพในแต่ละวันเท่านั้น ดังนั้นเมื่อการประเมินผลกระทบใช้ระยะเวลาในกระบวนการแต่ละขั้นตอนค่อนข้างมาก ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งหลีกเลี่ยงการเข้ามามีส่วนร่วมกับการประเมินโครงการต่าง ๆ ร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในประเทศ (สมพร เพ็ญคำ, 2564)

ปัจจัยที่สอง คือ ประชาชนในประเทศไทยขาดประสบการณ์ในการรับมือทางด้านภัยพิบัติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติหรืออุทกภัยที่เกิดขึ้น ทั้งด้วยประสบการณ์การเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล รวมถึงการสนับสนุนและการส่งเสริมองค์ความรู้แก่ประชาชนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ถือเป็นปัจจัยที่มีนัยสำคัญต่อการเตรียมพร้อมและสร้างประสบการณ์ในการรับมือกับสภาพปัญหา อย่างไรก็ตามในช่วงเวลา

ที่ผ่านมาเมื่อเกิดภัยพิบัติในประเทศไทย มักจะมีหน่วยงานหรือภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือประชาชน โดยการช่วยเหลือข้างต้นเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อการรับมือทางภัยพิบัติอย่างแท้จริง แต่หากภาคประชาชนมีประสบการณ์จากการเรียนรู้เพื่อรับมือกับสถานการณ์ และมโนทัศน์ความรู้ ที่ได้จากการแนะนำและฝึกซ้อมในการรับมือจากภัยพิบัติอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จะส่งผลให้ประชาชนในประเทศไทยมีความตระหนักรู้และให้คุณค่าและความสำคัญในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี โดยภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่ในการเข้ามาส่งเสริมให้ประชาชน มีความเข้าใจในการแก้ปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนจำเป็นต้องเข้ามาส่งเสริมในด้านองค์ความรู้ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการคาดการณ์ของโครงการต่าง ๆ ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับผลกระทบ ซึ่งหากภาคประชาชนมีความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาที่ส่งผลต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนในพื้นที่ ทั้งด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อาจนำไปสู่ความสนใจของประชาชนในการเข้าร่วมประเมินผลกระทบกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554)

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของประชาชนในประเทศไทยขาดประสบการณ์ในการรับมือ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องทั้งในระดับบุคคล และระดับหน่วยงาน เช่น ขาดการสนับสนุนการวางแผนเพื่อรับมือกับสถานการณ์หรือผลกระทบที่มีอาจจะคาดการณ์ได้ล่วงหน้า ขาดทักษะการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ในการช่วยเหลือตนเองในสภาวะฉุกเฉิน รวมทั้งขาดเครื่องมืออุปกรณ์ในการรับมือกับสภาวะฉุกเฉินทั้งในสถานที่สำคัญซึ่งเป็นจุดเสี่ยงต่อการสูญเสีย นอกจากนี้ขาดฝึกอบรมองค์ความรู้ในทุกมิติไม่ว่าจะเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติทางธรรมชาติและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งขาดการประเมินผลจากการเตรียมความพร้อมในการรับมือของประชาชน ทั้งนี้ จากปัจจัยที่กล่าวไปข้างต้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านพฤติกรรมในการรับมือของประชาชนในประเทศไทย ไม่อาจจะเป็นการที่ประชาชนไม่สามารถที่จะคาดคะเน หรือคาดการณ์ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นรุนแรงในอนาคต หรือ

ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม เช่น ทักษะชีวิตที่รื้อการช่วยเหลือจากภาคหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อเกิดสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ เงินเยียวยาผลกระทบหรืออื่น ๆ ซึ่งทำให้ประชาชนในประเทศไทยไม่มีความตระหนักในการมีส่วนร่วมสำคัญเพื่อเตรียมพร้อมกับการประเมินผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว (เรียม นมรักษ์ และศรัญ พิมพ์ทอง, 2565, น. 328-331)

ปัจจัยต่อมามีความเกี่ยวข้องกับแนวคิด ค่านิยม และจิตสาธารณะของคนในประเทศไทย (คุชฎี มัชฌิมานิโร, 2556) ซึ่งกล่าวถึง จิตสาธารณะมาจากจิตใต้สำนึกซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างความตระหนักรู้ของปัจเจกบุคคลในการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยแนวคิดและค่านิยมจิตสาธารณะเกิดจากการเรียนรู้และจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ทำให้เกิดแรงจูงใจ ตลอดจนการปลูกฝังค่านิยมให้คนในสังคมได้เห็นความสำคัญในการทำงานแบบมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตามประเทศไทยได้มีการส่งเสริมเกี่ยวกับนโยบายการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับภาคของประชาชนด้วยการเสริมสร้างด้วยสังคมและชุมชน แต่ด้วยกระแสจิตสาธารณะของสังคมยังไม่ค่อยถูกขับเคลื่อนอย่างเต็มรูปแบบซึ่งเป็นผลต่อการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมของภาคประชาชนตามมา ทั้งนี้ โครงการพัฒนาที่ต้องใช้เครื่องมือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วนรวมไปถึงประชาชนในพื้นที่ แต่หากประชาชนขาดสำนึกและจิตสาธารณะ ก่อให้เป็นข้อจำกัดจากการที่ไม่ได้รับความร่วมมือเพื่อประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ที่นำมาใช้ในหลายโครงการของประเทศไทย

สำหรับการขับเคลื่อนแนวคิดจิตสาธารณะในประเทศไทยจากการศึกษาของศุภชัยคุณธรรม (2564) มนูญพงศ์ ชัยพันธ์ สุดใจ เขียนภักดี และอนุสรณ์ นามประดิษฐ์ (2565) กล่าวว่า จิตสาธารณะซึ่งมีการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อผลักดันให้คนในประเทศมีจิตสำนึกที่ดี มีค่านิยมในด้านการเห็นประโยชน์ของส่วนรวม อีกทั้งมีความพยายามจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการยกระดับให้คนในประเทศไทย มีแนวคิดและทัศนคติที่เห็นประโยชน์ต่อการช่วยเหลือแก่เพื่อนมนุษย์ อย่างไรก็ตามการผลักดันพบว่ามีปัญหาตั้งแต่

ขาดการจัดการและความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสังคมในช่วงยุคสมัยปัจจุบัน เช่น การส่งเสริมด้านจิตสาธารณะเฉพาะแก่เพื่อนมนุษย์ ซึ่งขาดการส่งเสริมทางด้านมิติสังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน ดังนั้นนับว่ามีความสำคัญที่จะต้องมีการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงการมีจิตสำนึกในทุก ๆ ด้าน เพื่อยกระดับการจิตสาธารณะของคนไทยให้สามารถขับเคลื่อนสังคมต่อไปได้

สำหรับเครื่องมือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ที่นำประเทศไทยมีการใช้พัฒนาเครื่องมือเพื่อประเมินกับบางโครงการในระดับภูมิภาคและระดับโครงการเท่านั้น อีกทั้งการใช้เครื่องมือการประเมินผลกระทบในประเทศไทยซึ่งไม่ได้ถูกยกระดับให้เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจหลักเพื่อเสนอความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะประชาชนซึ่งเป็นผู้ที่อาจจะได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลและการเปิดเผยข้อมูลในระดับที่ต้องการของประชาชนในแต่ละโครงการพัฒนา ซึ่งทำให้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ในประเทศไทยขาดกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งไม่ได้มีดำเนินการตามหลักการและขั้นตอนของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ที่มีการระบุไว้อย่างชัดเจน (อุ้นเรือน เล็กน้อย, 2564)

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความตระหนักรู้อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยกับการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ พบว่า มีหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อความตระหนักรู้ของประชาชนทั้งในประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น ต่อการขับเคลื่อนให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่น และประเทศไทย มีกระบวนการที่คล้ายกัน ทั้งเครื่องมือการประเมิน ลำดับขั้นตอน การประเมิน รวมถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษาเปรียบเทียบ กระบวนการให้ความสำคัญกับเครื่องมือการประเมินของสองประเทศ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งด้วยปัจจัยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและสนับสนุน ซึ่งส่งผลต่อความตระหนักประชาชนกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน ปัจจัยค่านิยมในการให้ความสำคัญกับจิตสาธารณะ รวมทั้งปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น กระบวนการประเมินในประเทศที่ทรัพยากรบุคคลได้รับการสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จะส่งผลต่อความตระหนักในการเข้ามามีส่วนร่วมกับการประเมินผลกระทบ เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาที่อาจจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในระยะยาว

เมื่อนำแนวคิดการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ มาอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่าประเทศญี่ปุ่นมีขั้นตอนและกระบวนการที่ชัดเจน ตั้งแต่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกต่อการผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น การประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนา การถ่ายทอดองค์ความรู้ของเครื่องมือการประเมินสำหรับความเหมาะสมของโครงการแต่ละประเภท ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญ นอกจากนี้ปัจจัยของปัจเจกบุคคลในประเทศญี่ปุ่นได้มีความตระหนักต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบอยู่ในระดับที่ดี โดยเฉพาะการมีค่านิยมในจิตสาธารณะต่อส่วนรวม เพื่อร่วมกันตรวจสอบกระบวนการทำงานเพื่อให้เกิดความโปร่งใสตั้งแต่ก่อนดำเนินโครงการไปจนเสร็จสิ้นโครงการ ประกอบได้รับความสนใจจากประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554, น. 2-6)

สำหรับประเทศไทย เมื่อนำแนวคิดการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ พบว่า มีข้อจำกัดในหลากหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อแนวทาง

การใช้เครื่องมือ โดยปัจจัยสำคัญเกิดจากประชาชนขาดองค์ความรู้ ความเข้าใจถึงขั้นตอน และกระบวนการประเมินอย่างแท้จริง อีกทั้งภาคส่วนที่เกี่ยวข้องขาดการประชาสัมพันธ์ ถึงวิธีการและรูปแบบการใช้เครื่องมือที่เหมาะสมต่อโครงการพัฒนาในแต่ละประเภท ซึ่งมีเครื่องมือการประเมินที่ใช้แตกต่างกัน ขาดความโปร่งใสตามหลักและขั้นตอน การประเมินอย่างแท้จริง สะท้อนถึงกระบวนการให้ความสำคัญของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ในระดับที่ไม่มากนัก ดังนั้นปัจจัยดังกล่าวจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ มีองค์ความรู้ ความเข้าใจก่อนเข้าสู่กระบวนการประเมินผลกระทบ และสร้างความ ตระหนักต่อประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมกับการประเมินผลกระทบ ซึ่งสามารถ คาดการณ์ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต (น้ำฝน ลิ้มเปจต, 2561, น.80)

ในด้านความความตระหนักรู้ เมื่อนำแนวคิดมาอธิบายการศึกษา พบว่า ความตระหนักรู้อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมของคนญี่ปุ่น เกิดจากหลายปัจจัย เช่น ปัจจัย ค่านิยมของสังคมและบริบทแวดล้อมซึ่งมีส่วนต่อกระบวนการสร้างความตระหนักรู้ แก่ประชาชนในประเทศญี่ปุ่น อีกทั้งด้วยปัจจัยประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ความต่อเนื่องและสม่ำเสมอในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากการประชาสัมพันธ์จากภาคส่วน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และถ่ายทอดองค์ความรู้ในการเตรียมรับมือถึงผลกระทบที่เกิด จากสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ความพร้อมอยู่เสมอ จนกลายเป็นวิถีปฏิบัติที่เกิดการยอมรับ ในสังคมของประเทศญี่ปุ่น ดังนั้นเมื่อประชาชนมีการรับรู้รอบด้านผลกระทบที่อาจจะ เกิดขึ้นกับตนเอง ครอบครัว รวมถึงสังคม จึงเกิดความตระหนักในการคำนึงถึงผลประโยชน์ ของส่วนรวมตามมา (พระทองมี แอมไธสง, 2561, น.32)

แต่หากนำแนวคิดความตระหนักรู้มาอธิบายถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในประเทศไทย พบว่าหลายปัจจัยเป็นข้อจำกัดต่อกระบวนการมีส่วนร่วมและ ขาดความตระหนักรู้ เช่น ประชาชนในประเทศไทยมีข้อจำกัดทางด้านขาดการส่งเสริมและ สนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ในด้านผลกระทบจากโครงการ พัฒนา หรือแนวทางการรับมือเมื่อเกิดสถานการณ์ฉุกเฉิน อีกทั้งแนวคิด ค่านิยม

จิตสาธารณะ ซึ่งไม่ได้ถูกขับเคลื่อนอย่างเต็มรูปแบบ ส่งผลทำให้ประชาชนในประเทศไทยขาดความตระหนักต่อกระบวนการมีส่วนร่วม เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศญี่ปุ่น ทั้งนี้เมื่อประชาชนขาดประสบการณ์การรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ส่งผลทำให้ความสนใจและขาดความร่วมมือในการประเมินผลกระทบตามมา (ทะนงศักดิ์ ประสบกิตติคุณ, 2534, น. 22)

ในด้านการมีส่วนร่วม เมื่อนำแนวคิดมาอธิบาย พบว่า กระบวนการจัดการของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้ให้อำนาจ และบทบาทแก่ประชาชนในการเข้ามาพิจารณาโครงการที่ใช้เครื่องมือการประเมิน ซึ่งประชาชนในหลายพื้นที่ของประเทศญี่ปุ่น ให้ความสำคัญในการคำนึงถึงผลกระทบที่จะอาจเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาจจะสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศญี่ปุ่น ถือเป็นโอกาสในการสร้างพลังอำนาจ ในการตรวจสอบการทำงาน ภายใต้เครื่องมือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์กับโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ (Bieke et al., 2015, pp. 42-53)

ในทางกลับกันหากนำแนวคิดการมีส่วนร่วมมาอธิบาย พบว่ากระบวนการให้อำนาจในการตรวจสอบขั้นตอนกระบวนการประเมินผลกระทบอย่างเต็มรูปแบบของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการพัฒนาเป็นข้อจำกัดสำคัญ นอกจากนี้ องค์ความรู้ แนวคิดจิตสาธารณะ และความตระหนักต่อการมีส่วนร่วม ไม่ได้ถูกยกระดับในการขับเคลื่อนทางสังคมแก่ประชาชนในประเทศไทย เพื่อตรวจสอบกระบวนการทำงานภายใต้เครื่องมือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Bieke et al., 2015, pp. 42-53)

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความตระหนักรู้อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยกับการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ เพื่อที่จะสามารถเปรียบเทียบผลสำเร็จรวมถึงข้อจำกัดในกระบวนการทำงานของสองประเทศมีความแตกต่างกัน ซึ่งผู้ศึกษาขอเสนอแนะแนวทางเพื่อปรับใช้ในกระบวนการพัฒนาและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ในอนาคตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนี้

1. **กรณีศึกษาประเทศญี่ปุ่น** รัฐบาลควรมีการผลักดันการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ให้เป็นกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง และเป็นข้อบังคับที่ใช้เพื่อการพัฒนาในอนาคต ตลอดจนมีการบังคับใช้อย่างเคร่งครัดเพื่อป้องกันการเกิดปัญหาในอนาคตต่อคนในพื้นที่ อีกทั้งในกระบวนการประเมินผลกระทบของประเทศญี่ปุ่น มีแนวทางที่อาจจะแตกต่างจากกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ของประเทศอื่น ซึ่งเป็นเงื่อนไขและข้อจำกัดต่อกระบวนการเปรียบเทียบกับประเทศอื่นได้

2. **กรณีศึกษาประเทศไทย** รัฐบาลควรมีการสนับสนุนให้ความรู้แก่ภาคประชาชน ให้เข้าใจถึงขั้นตอนและกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ เพื่อให้ภาคประชาชนมีองค์ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องมือการประเมินผลกระทบในแต่ละประเภท และเพื่อให้สอดคล้องกับโครงการการพัฒนาในแต่ละรูปแบบอย่างเหมาะสม ซึ่งยังคงมีความสับสนในภาคประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยเกี่ยวกับเครื่องมือในแต่ละประเภทด้วยเช่นกัน นอกจากนี้รัฐบาลควรมีการผลักดันการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ให้เป็นข้อบังคับที่จะใช้ในการพัฒนาประเทศในอนาคต และเป็นเครื่องมือที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กิจฐเขต ไกรवास. (กันยายน – ธันวาคม 2559). โมเดลการพัฒนาแบบวิถีตะวันออก : จุดเริ่มต้น พัฒนาการและการประยุกต์ใช้. *วารสารราชพฤกษ์*, 14(3). 3-4
- กุลวดี ราชภักดี. (2545). *ความตระหนักรู้และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการประหยัดพลังงานไฟฟ้าของนักศึกษาในหอพัก สถาบันอุดมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, บัณฑิตวิทยาลัย, การศึกษาวิทยาศาสตร์ทั่วไป*
- ชัยยะ ฤตินิยมวุฒิ. (2564). *ทำความเข้าใจ ‘จิโจะ เคียวโจะ โคโจะ’ แผนรับมือภัยพิบัติแบบญี่ปุ่นที่เราควรเรียนรู้*. สืบค้นจาก <https://www.brandthink.me/content/jijo-kyojo-and-kojo>
- ชุมพล สานแดง และจำลอง โพธิ์บุญ. (กันยายน – ธันวาคม 2561). การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ ในประเทศไทย. *มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 11(2), 95-96.
- ดุขฎี มัณนิมาภิโร. (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2556). การพัฒนาจิตสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 11(46), 20-21.
- ทะนงศักดิ์ ประสบกิตติคุณ. (2534). *การประเมินค่าความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดตราด. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*
- นรีนุช ดำรงชัย. (กรกฎาคม – ธันวาคม 2560). *บทเรียนจากประเทศญี่ปุ่น : ปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการ เพื่อความอยู่รอดจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ. ภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*, 15(2), 7-10.

น้ำฝน ลิ้มปเจต. (มิถุนายน 2561). แนวคิดในการนำการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) มาบังคับใช้เป็นกฎหมาย เพื่อให้การประเมินสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยมีประสิทธิภาพมากขึ้น. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย*, 10(1), 80.

พระทองมี แอมไธสง. (2561). *ความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร*. (ดุจกัญนิพนธ์ ปริญาพุทธศาสตร์ดุจกัญนิพนธ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มนูญพงศ์ ชัยพันธ์ สุดใจ เขียนภักดี และอนุสรณ์ นามประดิษฐ์. (กรกฎาคม – ธันวาคม 2565). จิตสาธารณะกับวิถีชีวิตของบุคคลในยุคศตวรรษที่ 21. *สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*. 8(2), 424– 435.

เรียบ นมรักษ์ และศรัณู พิมพ์ทอง. (มกราคม – เมษายน 2565). พฤติกรรมการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติ: ปัจจัยเชิงสาเหตุ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้ (วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีย์)*. 9(1), 328-331.

วิภาวี วรรณพงษ์. (ม.ป.ป.). *ความแข็งแกร่งจากภายใน สร้างได้ด้วยคน*. สืบค้นจาก https://wiki.ocsc.go.th/_media/วิภาวี_วรรณพงษ์11.pdf

วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2546). *วิเคราะห์ลักษณะอุปนิสัยของคนไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ*. สืบค้นจาก <https://www.pattanakit.net/index.php?lay=show&ac=article&Ntype=53>

ศูนย์คุณธรรม. (2564). *คนไทยพร้อมทำเรื่องจิตสาธารณะ แต่ขาดการจัดการและความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ เน้นเร่งพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงหลังวิกฤติโควิด-19*. สืบค้นจาก <https://moralcenter.or.th/9-demo-news/682-19-09-64.html>

- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2554). แนวทางการจัดทำ SEA และ การมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรธรณี. สืบค้นจาก <http://www.dmr.go.th/download /lecture%20notes.pdf>
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2565). โครงการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ สำหรับพื้นที่ก่อนสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในภาคใต้. สืบค้นจาก <https://www.egat.co.th/home/wp-content/uploads/2022/05/%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8 %B8%93%E0%B9%8C.pdf>
- สมพร เพ็ญคำ. (2564). การประเมินผลกระทบทางสังคม. บรรยาย.
- สนธิ สมัครการ. (2549). มานุษยวิทยากับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร. (2563). แนวทางการศึกษาการประเมิน สิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) กับโครงการ TOD. สืบค้นจาก <http://www.thailandtod.com/wp-content/uploads/2020/08/แนวทางการศึกษาการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์-SEA-กับโครงการ-TOD.pdf>
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). การประเมิน สิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : หจก.พี.วี.อีฟเซ็ด.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2563). โครงการประเมิน สิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน. สืบค้นจาก <https://ranong.mnre.go.th/attachment/iu/download.php?WP=qUlcnKt2pQSgZaqCGWOghJstqTgcWat0pQlGA3p2GQWgG2rDqYyc4Uux>
- สุทิน อยู่ทิน. (2562). การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์. สืบค้นจาก <http://www.onep.go.th/eia/wp-content/uploads/2019/06/SEAbysutin040762.pdf>

อุ้นเรือน เล็กน้อย. (2564). *การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA)*. บรรยาย.

Bieke, A. Tom, V. Wolfgang, J. (2015). Participatory integrated coastal zone management in Vietnam: Theory versus practice case study: Thua Thien Hue province. *Journal of Marine and Island Cultures*. 4(1), from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212682115000190>

Dannie Victor. (2013). *Policy trend of strategic environment assessment in Asia*. Retrieved Sep 4, 2021. From https://fardapaper.ir/mohavaha/uploads/2019/02/Fardapaper-Policy_trends-of-strategic-environmental-assessment-in-Asia.pdf. (2021, Sep 4)

Daniel, M. Wegner. Toni, G. (1982). *The Forms of Social Awareness*. Retrieved June 7, 2023, from https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4613-9469-3_6

Dennis, V.P. Agamuthu. (2014). *Policy trends of strategic environmental assessment in Asia*. *Environmental Science & Policy*. 41(2), from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1462901114000628>

Kenichiro, Y. Akihiro, N. Eiji, K. (2019). The importance of designing a comprehensive Strategic Environmental Assessment (SEA) & Environmental Impact Assessment (EIA) for carbon capture and storage in Japan. *International Journal of Greenhouse Gas Control*. 91(2), from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1750583618307291>

- Lauri, L. Kalev, S. (2012). *The role of the strategic environmental assessment (SEA) in local developments: Some exploratory perspectives of the stakeholders*. International Conference on Environmental and Economic Impact on Sustainable Development, WIT Transactions on Ecology and The Environment (pp. 97-107).
- Roongkan, M. Weerapong, P. (2017). Current and future studies on participatory communication in Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences*. 38(1), from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2452315116301308>
- Sachihiko, H. (2021). *A New Stage of EIA in Japan: Towards Strategic Environmental Assessment*. Built Environment. (27) 1, from https://www.researchgate.net/publication/260099654_A_New_Stage_of_EIA_in_Japan_Towards_Strategic_Environmental_Assessment
- Uma, W. Edsel, S. Nowarat, C. (2011). *Importance of context in adoption and progress in application of strategic environmental assessment: Experience of Thailand*. Environmental Impact Assessment Review. 31(3) , from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S019592551100014X#s0020>